

Dos editores de Barcelona por América latina. Fernando y Santiago Salvat Espasa. Epistolario bilingüe 1912-1914, 1918 y 1923

Edició, selecció i notes de Philippe Castellano, Madrid-Frankfurt: Iberoamericana-Vervuert, 2010, 414 p., 29,8 €

L'edició d'aquest llibre és una bona notícia, però agredolça: d'una banda, és una extraordinària aportació documental per al coneixement de les estratègies comercials de les editorials catalanes a la conquesta dels mercats americans; de l'altra, és una edició llastimosa, de manera que el pobre lector, tot i no tenir davant dels ulls el document original, ha d'anar refent frases i paraules per fer comprensible el text català en què estan escrites bona part de les cartes. Perquè el llibre és, amb una concisa, clara i ben documentada presentació del curador, Philippe Castellano, l'edició de la correspondència creuada entre els germans Salvat, Pau, el gran, que dirigeix l'editorial Salvat d'ençà de la mort del seu pare i fundador de la casa, Manuel Salvat Xivixell, i dos germans més joves, Fernando i Santiago (pronuncieu els noms a la catalana, sisplau), enviats, mostrari en mà, en la més pura tradició dels viatjants de comerç que van tenir una importància tan considerable en l'economia del país, a conquerir els mercats americans, amb l'ham d'una publicació de prestigi, les *Hojas Selectas*, que els permetia oferir col·laboracions als escriptors locals, i l'oferta de les enciclopèdies i els llibres de medicina, especialitat de la casa. També, però, de les edicions de luxe o recreatives. Els resums que l'editor del llibre ens fa, a manera d'apèndix, dels títols venuts, de les vendes per llibreries i, dins del possible, dels diners moguts, ens confirmen la importància de tot plegat. I ens donen testimoni de la guerra comercial, una autèntica guerra a petita i a gran escala, davant d'altres mercats que lluiten per expandir-se, com el francès i, sobretot, el nord-americà, que es va introduint amb força. Si algun retret se li podria fer al prologuista seria no haver-se ocupat prou d'aquests enfrontaments, perquè tot fa pensar que els editors catalans actuen encara amb una mentalitat vuitcentista, mentre que l'expansió americana es va fent a l'empara de les noves formes de consum que la cultura de masses genera. Sigui com sigui, aquesta correspondència és una peça importantíssima per a l'estudi de l'Editorial Salvat i, en general, de les estratègies del mercat editorial barceloní en relació amb el mercat hispanoamericà i, també, en relació amb el seu propi mercat, el català, servit preferentment en llengua castellana, però no únicament, perquè les edicions de materials en català, la llengua normal de relació entre ells, també s'hi fa present. Tot això, que apunta succintament Castellano a la presentació, algun dia haurà de ser objecte d'un estudi més detallat que, d'una banda, apunti sobre la tria de la llengua de comunicació alguna cosa més que el «vaivén permanente entre dos idiomes», i, de l'altra, que posi els punts sobre les is una mica

millor del que fa aquest llibre. Perquè la transcripció dels textos no sembla que hagi preocupat gaire. En una nota a l'inici de l'edició (p. 39), se'ns diu que les cartes són anteriors a les *Normes ortogràfiques* de l'IEC, o escrites quan aquestes normes no s'havien imposat prou encara, cosa que explica «que presenten lo que hoy se considera como incorrecciones ortográficas; se han conservado como muestra interesante de lo que era el uso escrito del idioma catalán a principios del siglo XX antes de la normalización.» Que em perdoni l'autor d'aquesta nota no signada, però cap de les dues afirmacions és certa, perquè ningú no considera incorrecta l'ortografia prefabriana: és simplement això, prefabriana; ni el que se'ns dona al llibre és una «muestra interesante» de l'ús del català de l'època, sinó una transcripció barroera de qui no té ni idea de la llengua sobre la qual treballa perquè la tracta com una mena de *patois* incoherent. Vegem-ne alguns exemples de les primeres pàgines. On es transcriu *credi*: hauria de ser *crech*; *atrinada*: *atrotinada*; *dien*: *dieu*; *mi ha*: *m'ha*; *algui*: *algú*; *podrem*: *podreu*; *peri*: *però*; *trofesch*: *trafesch*; *ho havem*: *no haveu*; *portavan*: *portavau*; *varem*: *vareu*; *podem*: *podeu*; *devren*: *devreu*; *feilhi*: *ferlhi*; *rellatge*: *rellotge*; *ham*: *hem*; i així fins a l'infinit. Tot i que la transcripció, potser gràcies a l'ús de la màquina d'escriure per part dels corresponents, millora a mesura que avança el llibre, mai no acaba de ser fiable. Lògicament, la mala transcripció, que no l'ortografia prefabriana, enfarfega la lectura; i és una llàstima perquè, rere el viatjant de comerç, que tan sovint associem amb la mitja cana, hi ha l'aventurer, combatiu, agosarat i curiós: la captació i la descripció dels costums i dels paisatges, de curiositats i de situacions kafkianes i, sobretot, dels personatges més estrambòtics, són una autèntica meravella. A freqüència de la caricatura expressionista. Exemples? A cada pàgina. Al capdavall, un llenguatge fresc, directe, que mereixeria, més enllà del magnífic document que és aquest conjunt, una tria per al públic general. Perquè són, aquestes cartes, literatura de primera, en el més bon sentit de la paraula. Potser perquè el que no són és «literatura».

Jordi Castellanos

Universitat Autònoma de Barcelona